

El criminòleg a Espanya. Perfil professional i inserció laboral

Antonia Linde Garcia

PID_00209314

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
1. La criminologia	7
1.1. L'interès per l'estudi del delictes	7
1.2. Els nostres antecessors	8
1.3. Relació de la criminologia amb altres disciplines	10
2. El criminòleg a Espanya	13
2.1. L'estudi de la criminologia a Espanya	13
2.2. Competències adquirides mitjançant els estudis de criminologia	15
2.3. Inserció laboral del criminòleg	17
2.3.1. Principals perfils i àmbits d'acompliment de la professió del criminòleg	18
2.4. Conclusió	27
Bibliografia	29

Introducció

La formació universitària en criminologia com a titulació independent és recent a Espanya. Històricament, els estudis de criminologia han estat integrats en altres disciplines (bàsicament en el dret i, excepcionalment a Espanya, en la sociologia), de manera que les primeres titulacions oficials s'instrumentaven com a títols propis, principalment, dins dels departaments de dret. Tardanament, es va implementar la llicenciatura de segon grau, que permetia l'accés als estudiants que havien cursat prèviament un primer cicle de disciplines com dret, psicologia, sociologia, ciències polítiques, periodisme i filosofia. Recentment, la implantació dels estudis de criminologia com a titulació universitària de grau ha suposat, per fi, la creació d'una nova titulació estrictament criminològica. En l'àmbit nacional, han obtingut la verificació oficial del títol disset universitats, entre les quals, la UOC, en la qual curseu els vostres estudis de criminologia.

En aquest punt del vostre itinerari d'estudis, en el qual curseu l'assignatura de *Pràcticum*, normalment, us estareu plantejant les opcions laborals de les quals disposareu una vegada hàgiu obtingut la vostra titulació de Criminologia. Si bé es tracta d'una professió pendent de regulació, hi ha una sèrie de professions vinculades a la disciplina i per a les quals capacita la titulació. Aquest document pretén ser una breu guia informativa i orientativa sobre els camps professionals en els quals es desenvolupa l'activitat criminològica actual al nostre país.

En primer lloc, farem una breu ressenya històrica sobre el desenvolupament dels estudis de Criminologia a Espanya (des dels inicis, com a estudis accessoris, fins al reconeixement actual com a titulació autònoma). Seguidament, farem referència a les disciplines vinculades principalment a la criminologia i a la relació interdisciplinària que es manté amb elles. També s'esmenten les competències i habilitats específiques que els estudiants han adquirit durant els estudis de grau i que els capacita per a l'exercici adequat de la professió.

Finalment, tenint en compte la definició professional del titulat en criminologia, s'exposa un recorregut detallat pels diferents àmbits d'actuació professional, vinculats a una sèrie d'àrees professionals en les quals el criminòleg pot desenvolupar la seva activitat professional.

1. La criminologia

1.1. L'interès per l'estudi del delictes

Etimològicament la paraula *criminologia* deriva del llatí *crimen*, que significa 'crim', i *-logia*, d'origen grec que significa 'l'estudi de'. Sembla que hi ha consens a atribuir la primera utilització de la paraula *criminologia* a l'antropòleg francès Paul Topinard el 1879, encara que va ser l'italià Rafael Garófalo qui va encunyar aquest terme el 1885.

Segons la definició que recull el diccionari de la Reial Acadèmia Espanyola (RAE) *criminologia* és el següent:

“Ciència social que estudia les causes i circumstàncies dels diferents delictes, la personalitat dels delinqüents i el tractament adequat per a reprimir-los”.

No obstant això, un enfocament molt més ampli permet definir la criminologia com una ciència empírica multidisciplinària que s'ocupa de l'estudi del delictes, del delinqüent, la víctima i la reacció social davant el comportament delictiu. En concret, l'objectiu principal de la criminologia és determinar les causes de la conducta criminal amb la finalitat de desenvolupar mitjans eficaços per a prevenir-la. La cerca d'aquest objectiu ha donat lloc al sorgiment de diferents escoles de pensament dins de la disciplina que han aportat maneres diferents d'abordar la problemàtica.

Si bé l'estudi de la criminologia no es va organitzar científicament fins al segle XX, les seves arrels es remeten a un passat llunyà. El crim és tan antic i universal com la humanitat i ha estat present des que els grups d'individus es van començar a organitzar per buscar la cohesió social. Des de l'antiguitat, el crim ha estat objecte de consideració moral, i ha estat un dels assumptes principals de la història i la literatura. En aquest sentit, ja en la prehistòria, trobem manifestacions pictòriques que representen execucions capitals.

Remuntant-nos als clàssics, trobem en els escrits de Plató i Aristòtil les primeres teoritzacions de la relació entre el crim i el càstig. Plató va assenyalar que, sovint, el crim era el resultat d'una educació deficient i que les penes s'havien d'avaluar en funció del grau de culpa del delinqüent. En el mateix sentit, Aris-

tòtil va assenyalar que les penes havien d'intentar prevenir futurs actes criminals i que la imposició d'un càstig per a un crim havia de servir per a dissuadir-ne d'altres de cometre'ls.

La societat romana va ser la primera a desenvolupar un codi general de lleis, inclosos els codis penals. Durant la república romana va prevaler una visió secular del crim. Els actes criminals es consideraven un greuge a la societat, en lloc d'un greuge als Déus, i es va assumir el paper de la determinació i la imposició del càstig com una funció governamental, com un mitjà per a mantenir una societat ordenada.

El declivi de l'Imperi Romà, i la introducció i difusió posteriors del cristianisme, van comportar la tornada a una connexió religiosa entre el crim i el càstig. Els actes criminals van passar a considerar-se pecats i els càstigs responien a la voluntat de Déu i estaven destinats a purgar el delinqüent del pecat i a alliberar-lo de la influència del mal. D'altra banda, el cristianisme va introduir les virtuts del perdó i la compassió. En aquest sentit, el teòleg filòsof Tomàs d'Aquino al segle XIII va assenyalar que la comissió d'un delicte responia a la violació de la llei natural establerta per Déu. Tota persona que cometia un delicte incorria en un acte de separació de Déu, per la qual cosa la comissió d'un crim no danyava únicament la víctima sinó que també causava un perjudici al mateix autor que, encara que era mereixedor d'una pena, també era digne de llàstima i compassió perquè es trobava fora de la gràcia de Déu.

En aquesta mateixa línia, l'autoritat totalitària de les monarquies es basava en la voluntat de Déu. Els monarques es constituïen en caps d'estat i caps de l'Església, emissors de Déu. Els delictes, doncs, es consideraven alhora crim contra l'Estat i pecat, i el càstig s'imposava amb la finalitat de castigar la transgressió a la paraula de Déu. Posteriorment, amb la separació de l'Església i l'Estat, les idees sobre el crim i el càstig van prendre una forma més secular i humanista.

Al segle XV, l'escriptor i jurista Tomás Moro va assenyalar la connexió del crim amb els factors socioeconòmics, com ara, dèficit cultural i educatiu, guerres, l'ambient social o l'ociositat, i amb l'estructura de la societat. Aquest autor va criticar la duresa i desproporció dels càstigs i va advocar per la tasca preventiva per part de l'Estat.

1.2. Els nostres antecessors

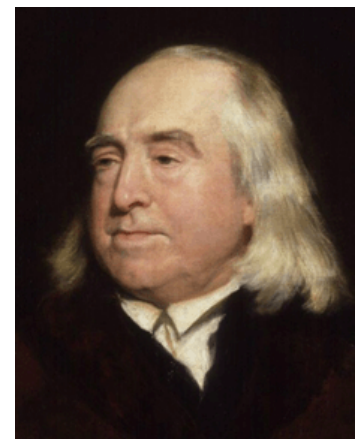
Tal com s'ha esmentat, si bé la preocupació pel delicte i el seu control es remunta a temps ancestrals, l'estudi sistematitzat de la criminologia no es va organitzar científicament fins al segle XIX. No obstant això, al segle XVIII podem trobar diverses aportacions en l'àmbit de la criminologia que van servir de brou de cultiu per al seu desenvolupament i consolidació posteriors com a ciència.

El 1764, l'escriptor italià **Cesare Beccaria** publica el llibre *Dels delictes i les penes*, considerat un dels llibres més influents en la reforma del dret penal europeu d'inspiració il·lustrada. Aquesta obra és una proposta revolucionària perquè va denunciar la crueltat del dret penal de l'època i va establir les bases de la moderna legislació penal. Beccaria va postular una reforma de la legislació penal caracteritzada per la humanització del procés penal i de les penes, l'abolició de la tortura i tractes cruels, la igualtat de tots els ciutadans davant la llei, el principi de legalitat, el dret a la defensa, el principi de proporcionalitat de les penes, el dret a un judici públic, el principi de presumpció d'innocència, el caràcter preventiu i dissuasori de les penes, i l'excepcionalitat de la pena privativa de llibertat.

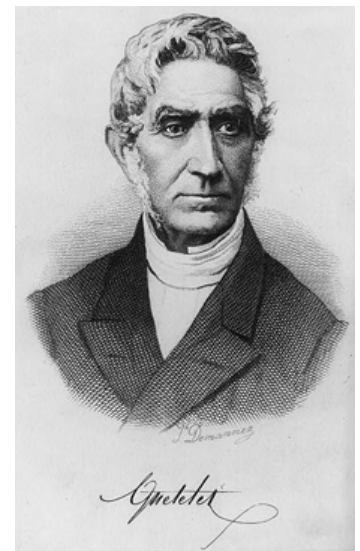
Cesare Beccaria

En aquest context, **Jeremy Bentham**, pare de l'utilitarisme, va sustentar una concepció utilitarista de la pena. Segons aquest autor, la pena havia de servir per a reinserir el reu en la societat, i la seva finalitat principal havia de ser la prevenció general i especial. Així mateix, Bentham proposa, mitjançant la seva obra *Panòptic* de 1791, una reforma penitenciària, que descansa en un sistema carcerari centrat en l'absència de patiment corporal i el control total dels reclusos, així com en la severitat i economia del tractament.

Jeremy Bentham

Posteriorment, l'estadístic i sociòleg belga Lambert **Adolphe Quételet** va aplicar el mètode estadístic a l'estudi del fenomen criminal, i va trobar correlacions entre les dades demogràfiques i les taxes de criminalitat. Després d'una anàlisi d'estadístiques sobre els delictes comesos a França entre 1826 i 1831, va concloure que el delicte és un fenomen social que es pot conèixer i determinar estadísticament, i que els delictes es cometin amb regularitat. A més a més, va assenyalar la influència en l'activitat delictiva de factors com el clima, la pobresa i l'analfabetisme.

Adolphe Quételet

Durant el segle XIX, l'eclosió de nombroses disciplines científiques (medicina, psiquiatria, antropologia i sociologia, entre d'altres) va possibilitar el naixement i la consolidació de la nova ciència criminològica. A partir d'aquest moment, el delinqüent és objecte d'anàlisi tant en la dimensió personal com en la repercussió sociològica. D'aquesta manera, sorgeixen successivament diverses escoles i teories denominades *corrents precientífics*, entre les quals destaquen el corrent frenològic (afirmava la determinació de la tendència criminal a partir de la forma del crani), el fisonòmic (les característiques físiques de l'individu condicionen el seu comportament moral), l'antropològic (l'atavisme d'alguns delinqüents suggereix la localització d'estigmes criminals) i el sociològic (noves disciplines com l'estadística i la cartografia se sumen a l'anàlisi del delicte com una magnitud que es pot predir).

L'any 1876, amb la publicació de l'obra *Tractat antropològic experimental de l'home delinqüent*, del psiquiatre i metge **Cesare Lombroso**, es culmina l'esforç que durant el segle XIX la ciència i el coneixement van dedicar a explicar el fenomen criminal. Les aportacions de Lombroso, juntament amb les contribucions en l'àmbit de la sociologia d'Enrico Ferri i Rafael Garófalo, conformen el moment àlgid de la criminologia moderna i es constitueixen en el punt de partida de la criminologia d'avui.

Cesare Lombroso

Com hem vist, les respostes que s'han donat al fenomen criminal al llarg de la història van des de les més abruptes, en l'origen dels temps, fins a les més humanitàries cap al final del segle XVIII. Posteriorment, les línies de pensament biològic i ambiental han evolucionat per complementar-se entre si. D'aquesta manera, l'estudi dels factors interns (individuals) i externs (socials) que contribueixen a les causes de la delinqüència ha donat lloc al naixement d'una sèrie de teories que han conformat el que avui dia es considera la disciplina de la criminologia.

1.3. Relació de la criminologia amb altres disciplines

Si bé la criminologia ha estat concebuda durant temps com una ciència auxiliar, en els últims anys ha guanyat progressivament autonomia, delimitant un objecte material propi, que va més enllà de l'àmbit precís dels actes definits com a delictes pel dret penal en un temps i espai determinats. La criminologia defensa el seu propi àmbit d'estudi –principalment, els fenòmens socials de la desviació, el control social, la prevenció de la criminalitat, el tractament de la delinqüència i l'assistència a les víctimes–, sense que això impedeixi el reconeixement de la seva dimensió interdisciplinària i la necessitat d'integració i diàleg entre les ciències socials i jurídiques a les quals apareix vinculada.

En aquest context, determinar les ciències que s'integren en la criminologia continua essent tema de debat entre la comunitat científica. Alguns autors afirmen una concepció més àmplia de la criminologia –i presumeixen una sèrie de disciplines auxiliars–, mentre que altres autors mantenen una noció més restringida, vinculant la criminologia fonamentalment al dret penal, la psicologia i la sociologia.

Quant a les ciències principalment vinculades a la criminologia s'han destacat:

1) **El dret penal:** s'encarrega de les qüestions relacionades amb el pensament decisor, la interpretació i anàlisi teòrica estructural del delictes, i també dels pressupòsits processals i de les vies jurídiques formals per a la persecució del delictes, mentre que a la criminologia li competeix l'anàlisi de les circumstàncies, relacionada amb la gènesi, el desenvolupament i el control del delictes.

2) **La sociologia:** en concret, la sociologia criminal analitza el delictes com a fet social de magnitud col·lectiva. Proporciona un enfocament sociològic per comprendre els fenòmens relacionats amb la criminalitat, i explica i relaciona

Lectura recomanada

G. Kaiser (1988). *Introducció a la criminologia* (7a. edició reelaborada i completa). Madrid: Editorial Dykinson.

conceptes clau en la sociologia per aplicar-los a l'estudi de la problemàtica delictiva. La sociologia criminal integra la geografia criminal, l'ecologia criminal i l'estadística criminal.

3) La psicologia: des de la psicologia criminal s'estudien les causes, normals i/o patològiques, que condueixen una persona a delinquir. En el sentit més ampli, la psicologia criminal intenta abordar la comprensió del fenomen delinqüencial, les causes, els efectes i el tractament, amb la finalitat d'ajudar a reduir-lo mitjançant mètodes preventius o d'intervenció.

4) L'antropologia criminal: s'ocupa de la recerca dels factors, principalment biològics, implicats en la gènesi de la personalitat antisocial i de la delinqüència, com a factors predisposants i potencialment activables en la interacció sociocultural, tant si són hereditaris, constitucionals com adquirits.

5) La política criminal: s'encarrega de l'estudi sistemàtic de les estratègies, tàctiques i mitjans de sanció social per aconseguir un control òptim del delictes. La política criminal en la dimensió pràctica es refereix a l'activitat estatal dirigida al control del delictes. Per això, la política criminal se serveix tant del concepte de *delictes* com a instrument de control de la conducta, com de les sancions que s'han d'imposar. La criminologia proporciona a la política criminal l'estudi de les causes o gènesi de la criminalitat per comprendre el funcionament de la criminalitat, i d'aquesta manera procedir posteriorment a l'estructuració de les estratègies, tàctiques o mecanisme per aconseguir un control òptim del delictes.

Des d'una concepció més àmplia, s'integren en la criminologia totes les disciplines involucrades en l'estudi de les diferents fases implicades en la realitat criminal, entre les quals s'inclouen les següents:

1) Disciplines relacionades amb la realitat criminal

1.1) Fenomenologia criminal: s'ocupa de les formes d'aparició de la criminalitat.

1.2) Etiologia criminal: estudia les causes o els factors determinants de la criminalitat.

1.3) Prognosi criminal: formula diagnòstics i pronòstics sobre el comportament futur de l'autor.

1.4) Biologia criminal: com l'antropologia criminal, que s'ocupa de l'estudi dels caràcters físics i mentals particulars dels autors, i la psicologia criminal, que estudia els fenòmens psicològics implicats en la criminalitat.

2) Disciplines relacionades amb el procés

2.1) Criminalística: és la ciència a la qual correspon la prevenció, la persecució i l'esclariment del delictes. La seva actuació es divideix en:

2.1.1) Tàctica criminal: se centra en els processos tècnics i psicològics per al descobriment de l'autor d'un delictes.

2.1.2) Tècnica criminal: s'ocupa de demostrar la veracitat de les proves d'un delictes utilitzant mètodes científics.

Altres disciplines auxiliars implicades en l'activitat criminalística: medicina legal, toxicologia, fotografia, física i química forense, dactiloscòpia, perícia cal·ligràfica, psicologia forense, tècnica interrogatòria i grafologia.

3) Disciplines relacionades amb la repressió i prevenció del delictes

3.1) Penologia: s'ocupa de l'estudi dels diversos mitjans de repressió i prevenció directa del delictes, els seus mètodes d'aplicació i actuació postpenitenciària.

3.2) Ciència penitenciària: s'ocupa de l'estudi de l'execució de les penes privatives de llibertat.

3.3) Profilaxi criminal: estudia les mesures que s'han de prendre per a evitar la criminalitat.

2. El criminòleg a Espanya

2.1. L'estudi de la criminologia a Espanya

La criminologia espanyola ha seguit una evolució desigual. Fins a la primera meitat del segle XIX no es pot afirmar una tradició de recerca criminològica al nostre país, encara que tampoc llavors aconseguí consolidar-se en estudis universitaris reglats. El 1899 Francisco Giner de los Ríos crea a Madrid el Laboratori de Criminologia, precursor de la posterior Escola de Criminologia fundada el 1903 i desapareguda el 1926. Des de la dictadura de Primo de Rivera i fins que va acabar la Guerra Civil, tant la producció científica com l'ensenyament de criminologia es van paralitzar i fins i tot van retrocedir deixant de banda els antecedents del segle XIX i XX. Durant la Segona República, es crea l'Institut d'Estudis Penals, però caldrà esperar fins als anys cinquanta perquè les influències de les noves tendències europees facin sorgir de nou l'interès per la criminologia.

El 1961 la Societat Internacional de Criminologia emet un informe encarregat per la UNESCO, en el qual s'assenyala que l'ensenyament de la criminologia és essencialment de naturalesa multidisciplinària, per la qual cosa s'ha d'organitzar en el si d'instituts de criminologia, i no en facultats. No obstant això, la disciplina a Espanya es desenvoluparà al marge de les recomanacions internacionals en relació amb el sentit i la manera d'organitzar els estudis.

Entre els anys cinquanta i seixanta es creen l'Escola de Criminologia i el posterior Institut de Criminologia a Barcelona, l'Institut de Criminologia de Madrid i l'Institut de Criminologia de València. A partir d'aquest moment sorgeixen una sèrie d'instituts i centres –generalment adscrits als departaments i facultats de dret– que posen en funcionament estudis no oficials però de gran acollida. El model d'estudis, que es va estendre a altres universitats, en general consistia en un pla d'estudis de tres anys, que no requeria titulació universitària prèvia per a accedir-hi i que no donava lloc a títol oficial sinó a titulacions pròpies de les universitats segons diferents fórmules. Entre els primers titulats i estudiants va augmentar la demanda de consolidació de la titulació i es va posar de manifest la necessitat de fórmules que permetin donar resposta a aquesta demanda social mitjançant l'articulació de recursos que garanteixin un ensenyament de qualitat i potenciïn a mitjà i llarg termini la recerca en aquesta disciplina.

Segons detalla la memòria del grau de Criminologia de la UOC:

Lectura recomanada

Per a un estudi detallat sobre la història de la criminologia a Espanya, recomanem A. Serrano Gómez (2007). *Historia de la Criminología en España*. Madrid: Editorial Dykinson.

“La solució triga a arribar per un cúmul de raons, entre les quals no falten pressions de sectors amb interessos creats en la gestió d’alguns instituts i la dificultat per a definir el model de titulació que es vol implementar. En aquest temps, no obstant això, es reforcen i consoliden grups i centres que realitzen recerca criminològica. Així, per exemple, a l’Institut Basc de Criminologia, l’Institut Andalús Interuniversitari de Criminologia, el Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada de la Generalitat de Catalunya i altres grups de recerca en universitats com Barcelona, Autònoma de Barcelona, Santiago de Compostel·la, Màlaga, València, Sevilla, Girona, Lleida, Cadis, País Basc o Alacant”.

La solució va arribar amb la creació, mitjançant el Decret de 8 de juliol de 2001, de la llicenciatura de Criminologia com a titulació de segon cicle. A Espanya, aquesta titulació ha estat impartida per les universitats d’Alacant, Barcelona, Camilo José Cela, Europea de Madrid, Internacional de Catalunya, de Múrcia, de València, Autònoma de Barcelona i Girona, amb una demanda important malgrat la limitació que implica la inexistència d’un títol universitari previ.

Posteriorment, davant la implantació de les noves titulacions de l’espai europeu d’educació superior i mitjançant la redacció del Llibre blanc sobre el títol de grau de Criminologia, es va plantejar novament el debat sobre el model d’estudis que s’havia de seguir. Aquest document reflectia el criteri consensuat per la comunitat científica i els professionals associats en la Federació d’Associacions de Criminòlegs d’Espanya (FACE), entre d’altres, i proposava la creació d’un grau de Criminologia i establia les directrius a les quals s’havien d’adequar els plans d’estudis. Com detallava el document, la proposta d’implantació d’un grau de Criminologia per part de les universitats espanyoles es fonamentava, d’una banda, en el caràcter científic de la disciplina. En aquest sentit, la criminologia ha experimentat en l’àmbit internacional un procés de consolidació com a disciplina científica, i així ho reflecteixen tant les nombroses revistes especialitzades com l’activitat de les societats científiques internacionals (l’Associació Internacional de Criminologia, l’Associació Americana de Criminologia i l’Associació Europea de Criminologia organitzen periòdicament congressos internacionals) i nacionals (la Societat Espanyola de Recerca Criminològica –SEIC– organitza congressos nacionals cada dos anys). D’altra banda, la pertinència de la implantació del grau també es fonamenta en l’interès social per la disciplina, que s’ha evidenciat tant per les demandes existents dels estudis de criminologia, com per les diverses activitats professionals relacionades que, actualment, es desenvolupen en l’àmbit professional.

En l’actualitat l’ANECA ha verificat el títol d’un total de disset universitats¹ per tot el territori espanyol. En l’àmbit de Catalunya, han obtingut la verificació del títol les universitats Autònoma de Barcelona, de Barcelona, de Girona i Pompeu Fabra.

Fins al moment, els estudiants que han cursat els estudis de criminologia al nostre país responien a algun dels perfils següents:

⁽¹⁾Universitat Oberta de Catalunya (UOC), Universitat a Distància de Madrid (UDIMA), Universitat Europea de Madrid, Universitat del País Basc, Universitat de Girona, Universitat Pompeu Fabra, Universitat d’Alacant, Universitat Jaume I, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Cadis, Universitat Rey Juan Carlos, Universitat de València, Universitat Pablo de Olavide, Universitat CEU San Pablo, Universitat de Múrcia, Universitat de Sevilla i Universitat de Màlaga.

1) Estudiants que procedien d'altres titulacions relacionades i que fan els estudis de criminologia amb la intenció d'especialitzar-se en una àrea concreta dins del seu àmbit acadèmic, o de perfeccionar-se en el seu àmbit professional.

2) Alumnat que comença els estudis immediatament després d'aconseguir les condicions d'accés a la universitat, buscant directament formar-se per a alguns dels àmbits professionals propis de la criminologia, i que solen coincidir amb els alumnes que actualment cursen el grau de Criminologia.

3) Estudiants que accedeixen, o bé per via d'una titulació anterior o mitjançant l'accés directe a la universitat, i que desenvolupen una activitat professional que es relaciona directament amb la formació criminològica que persegueixen. Aquest seria el cas dels membres de les diferents forces i cossos de seguretat, els funcionaris d'institucions penitenciàries, els professionals de les oficines d'ajuda a la víctima, el personal de l'Administració de justícia, i figures professionals, entre moltes altres, com mestres, treballadors socials, advocats penalistes o vigilants de seguretat.

Atenent el perfil de l'alumnat potencial, i el seu acompliment professional posterior, l'estructura que es mostra més adequada (adaptada als condicionants de la declaració de Bolonya) és la d'un títol de grau, amb l'opció afegida d'accedir a títols de màster que possibiliti una especialització suficient, tant dels que es podrien considerar com "purament" criminòlegs, com dels que decidissin accedir directament als postgraus des d'altres titulacions, i permetre, si escau, l'accés al doctorat. No obstant això, és precisament en els cursos de doctorat on es troba el punt feble de la criminologia espanyola i, per tant, de la formació d'acadèmics i investigadors. La falta de doctors en criminologia implica que la recerca i la docència es proveeixin des d'altres àrees de coneixement com el dret penal, la psicologia, la medicina, la sociologia o l'antropologia. En aquest sentit, s'espera que la implantació dels graus de criminologia pal·liïn a mitjà termini aquest dèficit i que, amb aquest reconeixement nacional de la disciplina, s'aconsegueixi consolidar espais docents i estimular l'interès per aquests estudis.

2.2. Competències adquirides mitjançant els estudis de criminologia

A grans trets, els objectius essencials dels estudis del grau de Criminologia se sintetitzen en els següents:

- Desenvolupar una visió interdisciplinària del fenomen criminal.
- Adquirir els coneixements i les habilitats necessàries per a avaluar, assessorar i intervenir en els àmbits de prevenció i reacció al delictes.

- Aplicar el coneixement adquirit en tots els àmbits professionals que requereixin un coneixement criminològic interdisciplinari: judicial i penitenciari; seguretat pública i privada.

En finalitzar l'itinerari formatiu del grau, l'estudiant haurà d'haver adquirit una sèrie de competències específiques, pertinents per a l'exercici de la professió, entre les quals destaquen les següents:

- 1) Desenvolupar l'activitat criminològica d'acord amb els principis constitucionals, drets fonamentals i llibertats públiques.
- 2) Analitzar el fenomen criminal des d'una perspectiva empírica i interdisciplinària.
- 3) Capacitat per a emprar eficaçment les tècniques de recerca qualitatives i quantitatives en l'anàlisi i avaluació de la criminalitat.
- 4) Situar el fenomen criminal en el context personal, social i jurídic en el qual es desenvolupa.
- 5) Diagnosticar el fenomen criminal aplicant les diverses posicions de les teories criminològiques.
- 6) Aprendre a dissenyar, aplicar i avaluar polítiques de seguretat i prevenció de la delinqüència.
- 7) Ser capaç de dissenyar, aplicar i avaluar mesures d'intervenció en la persona de l'infractor.
- 8) Aprendre a dissenyar, aplicar i avaluar mesures de protecció i assistència a les víctimes.
- 9) Informar i assessorar sobre els diferents sistemes de prevenció i reacció al delicte.
- 10) Capacitat per a emprar eficaçment mitjans alternatius de solució de conflictes i de justícia restaurativa.
- 11) Ser capaç d'informar i assessorar en matèria de mesures penals alternatives i execució de penes.
- 12) Aprendre a dissenyar i aplicar respostes específiques en funció del tipus de delinqüència.
- 13) Aportar informació i coneixement criminològic a l'anàlisi d'una situació o cas concret.

Segons els plans d'estudis elaborats per les universitats que han implementat el grau de Criminologia, una vegada completat l'itinerari formatiu (i després de la superació dels crèdits exigits) indicat per a cada pla d'estudis, l'estudiant obtindrà el títol de graduat. El graduat en Criminologia estarà capacitat per a avaluar críticament el fenomen criminal, dissenyar estratègies de resolució de conflictes, aportar informació criminològica rellevant, auxiliar les víctimes i assessorar el sector privat, emprant per a això el mètode propi de la criminologia i les tècniques metodològiques adquirides. Tot això amb compromís ètic, respecte als principis constitucionals i la competència derivada dels coneixements i habilitats adquirits en la titulació.

2.3. Inserció laboral del criminòleg

L'elevada demanda social i professional del grau de Criminologia es reflecteix en el nombre d'estudiants que han optat per aquests estudis en els últims anys. En particular, s'ha de prendre en consideració la creixent demanda professional d'estudis en criminologia, en l'àmbit de les forces i cossos de seguretat, afavorida per la declaració d'equivalència del títol de diplomat universitari, a l'efecte de prendre part en les proves d'accés als cossos, escales i categories de les forces i cossos de seguretat. En aquest mateix sentit, el 2006 es va introduir per primera vegada en una convocatòria de places de fiscals substituïts com a mèrit preferent el fet de posseir la titulació de Criminologia. Al mateix temps, la demanda d'estudis en criminologia s'ha diversificat i ampliat progressivament a altres àmbits com el penitenciari, judicial, victimològic o la seguretat privada, on l'especialista en criminologia cada vegada és més sol·licitat per a aportar informació i assessorament especialitzat.

No obstant això, també és possible i necessari l'exercici professional en l'àmbit criminològic en molts altres camps. Especialment en una societat con l'actual en la qual la preocupació pel delicte i les seves conseqüències, així com el debat sobre el paper dels agents de control social formal i informal en la repressió i prevenció, ocupen la vida diària de l'opinió pública. Els sectors professionals que demanen especialistes en aquesta matèria no solament provenen de l'àmbit públic, sinó també del privat, el desenvolupament de la qual en els últims anys ha vingut acompanyada d'un augment del sentiment social d'inseguretat i por al delicte. No hi ha dubte que el grau de Criminologia contribuirà a la formació de professionals qualificats capaços de dur a terme tasques en aquests àmbits.

Així doncs, com hem esmentat, els estudis de criminologia han estat, fins i tot prèviament a la seva regulació oficial, objecte d'una àmplia demanda. Posteriorment, la llicenciatura de segon cicle va contribuir a la seva consolidació en el panorama universitari espanyol. Finalment, la configuració actual com a titulació de grau ha acabat per solidificar i autonomitzar uns estudis on no hi havia relació entre la demanda i l'atenció reglamentària que rebien.

2.3.1. Principals perfils i àmbits d'acompliment de la professió del criminòleg

Amb la materialització del reconeixement oficial dels estudis de criminologia com a grau, es planteja com a necessari definir el perfil professional dels titulats que, en un espai de temps breu, començaran a obtenir l'habilitació professional. A aquest efecte, cal recordar que segons l'article 1r. de la Llei orgànica 6/2001 d'universitats, la universitat al servei de la societat té la responsabilitat de preparar els seus estudiants per a l'exercici d'activitats professionals que exigeixin l'aplicació de coneixements i mètodes científics. En aquest mateix sentit, el Reial decret 1497/1987, de 27 de novembre, pel qual s'estableixen directrius generals comunes dels plans d'estudi dels títols universitaris de caràcter oficial i validesa en tot el territori nacional, reitera que els ensenyaments s'han d'orientar a preparar per a l'exercici d'activitats professionals, i afegeix que els plans d'estudis han de definir la previsió acadèmica del perfil professional del titulat. Aquesta definició del perfil professional és la que ha marcat les directrius del contingut dels plans d'estudi del grau actual de Criminologia. Per a aquesta tasca, s'ha procurat també atendre el desenvolupament, acadèmic i professional, dels països del nostre entorn, ajustant els dissenys de les titulacions acadèmiques als precedents que ja existeixen a l'espai acadèmic europeu.

Atenent la definició professional del titulat en Criminologia, presentem un recorregut pels diferents àmbits d'actuació professional que han mediatitzat el nivell, l'estructura i el disseny dels plans d'estudi actuals dels graus de Criminologia que s'imparteixen a les universitats espanyoles. Principalment, els perfils professionals del criminòleg es desenvolupen a les **àrees professionals** que es comenten en els apartats següents.

Àmbit policial

Quant a la conveniència de la formació en criminologia per a l'Administració policial, cal destacar que és evident que el reconeixement dels estudis reglats comportarà un augment del nivell de formació dels membres de les forces i cossos de seguretat, i per tant una sèrie d'avantatges per a aquests, ja que es crearan expectatives de promoció, la qual cosa els permetria desenvolupar íntegrament la carrera policial. La formació en criminologia permetrà dotar els membres dels cossos de policia d'un nivell acadèmic més elevat en àmbits d'aplicació policial, tant pràctica com teòrica, la qual cosa farà augmentar el prestigi de la funció policial.

D'altra banda, el grau de Criminologia aporta la titulació necessària per a aquells que aspirin a aconseguir un nivell acadèmic que els permeti ingressar en l'escala mitjana o superior, sense necessitat de recórrer a qualsevol altra formació titulada, aliena a l'activitat policial. El grau els ofereix la possibilitat d'una formació criminològica que posteriorment serà plenament aplicable a l'àmbit policial, del qual es beneficiarà tant l'estudiant com el col·lectiu al qual serveix. En conseqüència, tant l'escala superior, com la mitjana, de les

Lectura recomanada

Es pot trobar informació més detallada en el Llibre blanc sobre el títol de grau de Criminologia.

Exemple

Com a exemple, a Alemanya el 70% dels polícies estan formats en criminologia.

diferents forces i cossos de seguretat es podrien nodrir de professionals amb una formació acadèmica adequada a la professió que exerciran. A més a més, la presència de titulats universitaris en Criminologia a l'Administració policial pot constituir la base d'una –necessària– carrera universitària policial. En aquest sentit, la majoria de països del nostre entorn té un nombre elevat de titulats universitaris entre els membres de les seves forces de seguretat.

En l'aspecte victimològic, el policia degudament format ha de ser capaç de reconèixer les situacions de victimització i els factors de risc associats, i també de recollir la informació, fer la valoració inicial del cas i dur a terme les primeres actuacions d'ajuda a la víctima. A més a més, és un professional clau en l'inici de la recerca del cas que pot determinar si hi ha hagut victimització o no.

En l'àmbit d'accidents de trànsit, el policia com a investigador ha d'aportar coneixements sòlids sobre reconstrucció d'accidents i els seus fonaments físics o comportamentals, amb base científica i nivell acadèmic, i proporcionar una visió integradora del succés que permeti explicar com s'ha produït concretament i quines en són les causes, tant mediatas com immediates.

El policia criminòleg pot aportar una perspectiva interdisciplinària, que li permet reflexionar i actuar adequadament respecte de les solucions científiques i tècniques de problemes, no únicament relacionats amb el marc penal, sinó també aquells relacionats amb l'àmbit de la marginalitat. En aquest sentit, seria molt apreciada la seva col·laboració en la selecció de dades i redacció d'informes necessaris per a elaborar plans que incloguin les estratègies preventives més adequades.

Referent a l'àmbit de la criminalística, la incorporació del policia criminòleg criminalista cobriria la falta de gabinets propis de recerca criminalística especialitzada que actualment hi ha a l'Administració. El policia que exerceixi aquesta funció pot concórrer en la recollida d'indicis al lloc dels fets, examinar aquests indicis i dictaminar resultats i conclusions que serveixin d'assessorament a jutges i tribunals en la tasca de recerca. Aquesta tasca serà complementària de la que exerceixen els metges forenses en el camp estricte de la medicina. La formació impartida en els estudis universitaris de Criminologia, relacionada amb disciplines estretament lligades a les activitats de la Policia Científica, ampliada i concretada en els cursos policials específics corresponents, poden optimitzar més la formació criminològica dels policies integrants dels gabinets de recerca actuals.

Així doncs, com hem vist, els criminòlegs policials, a més de desenvolupar les funcions generals policials, criminològiques, victimològiques i criminalístiques dels grups A i B de l'Administració, podran, d'acord amb la formació adquirida en la ciència criminològica, dirigir, coordinar i formar part dels diferents gabinets de la Policia Científica. A més a més, podran desenvolupar la seva funció criminològica especialitzada en unitats de violència intrafamiliar

o delinqüència socioeconòmica, conformar una veritable policia judicial, o ser portaveus de gabinets de premsa que puguin presentar les actuacions policials i explicar els fets criminals amb prou garantia d'especialització.

Àmbit penitenciari

En aquest àmbit, la figura del criminòleg ha d'aportar coneixement científic del fet criminal, i també mitjans instrumentals per a tractar-lo, avaluar-lo i pronosticar-lo. El criminòleg coordina i aglutina els equips de l'Administració penitenciària, a més d'intervenir com a especialista en els assumptes relacionats amb el fet criminal i la reacció social i estatal, davant aquest.

Com a exemple, en un cas d'aplicació del seguiment mitjançant dispositius telemàtics, competeix al criminòleg controlar l'aplicació d'aquesta mesura, ja que aquest ha de ser coneixedor del funcionament, la problemàtica i les formes de control d'aquest tipus de mitjans, tant en els aspectes psico-socio-criminològics i jurídics, com en els pragmàtics.

En el desenvolupament de les seves funcions, algunes de les comeses del criminòleg a l'Administració penitenciària podrien ser les següents:

- 1) Actuar com un component més en els equips de tractament penitenciari (en els quals s'ha d'incloure la figura del criminòleg). Ha de ser el responsable de la coordinació dels equips tècnics, en la realització de la proposta global de diagnòstic criminològic i de la programació i aplicació del tractament.
- 2) Actuar com a enllaç amb les autoritats judicials, el Ministeri Fiscal i el centre directiu, i encarregar-se, després de la discussió i acord previs corresponents de l'equip tècnic, dels informes sol·licitats per aquestes autoritats.
- 3) Actuar com a enllaç entre els reclusos i el director del centre penitenciari, informar el director de les instàncies i recursos interposats i els interns dels drets que tenen i situacions jurídiques.
- 4) Col·laborar dins de l'equip tècnic en la proposta i execució dels mètodes i programes de tractament.

En l'àmbit penitenciari, s'ha d'aspirar a la disgregació de la figura del jurista criminòleg, i amb això, a la separació de les funcions que a cada professional li són pròpies. En la pràctica, la unió dels dos conceptes s'ha demostrat inoperant, ja que en la realitat actual, la figura del jurista duu a terme les seves tasques pròpies, mentre que les específiques del criminòleg o bé no es realitzen o bé no es desenvolupen com s'hauria de fer veritablement. En definitiva, es manté la necessitat de disposar de criminòlegs en els grups A i B de l'Administració penitenciària. La proposta concreta d'acompliment professional consisteix en la separació de la figura del jurista criminòleg en dos perfils amb funcions clarament diferenciades; les específiques del jurista i les específiques del criminòleg, a qui correspondria l'acompliment de les funcions d'estudiar la informació penal, processal i penitenciària de l'intern fent-ne la

valoració criminològica per a classificar-lo i tractar-lo. A més de fer la proposta global de diagnòstic criminològic, el criminòleg ha de proposar la programació de tractament, redactar la proposta raonada de destinació. També correspondria al criminòleg redactar informes a sol·licitud d'autoritats judicials, Ministeri Fiscal i centre penitenciari.

Àmbit de la vigilància penitenciària

La presència de la figura del criminòleg en aquesta àrea professional pot millorar el compliment de la comesa dels jutges de vigilància penitenciària, especialment en aquests moments en què el control d'aquesta activitat es complica, amb l'existència de les noves formes especials d'execució de penes recollides en el Codi penal i la Llei i Reglament penitenciaris, que van assignant noves atribucions als jutges de vigilància penitenciària, la qual cosa restarà temps per al control efectiu i real de l'aplicació de les penes. Prova d'això és que, en l'actualitat, el gran nombre de funcions designades al jutge de vigilància penitenciària està provocant que no es puguin dur a terme de la manera detallada i individualitzada que requereix. Aquesta falta es podria pal·liar dotant aquest jutge d'un equip d'experts en el fet criminal i la conducta desviada, com és el criminòleg. Aquest seria responsable d'assessorar el jutge de vigilància penitenciària en funcions com les de procurar-li informes i propostes en relació amb els canvis de classificació, els permisos de sortida, la llibertat condicional, la concessió o denegació del règim obert o altres beneficis penitenciaris. A més a més, com que en el sistema actual d'individualització científica del tractament penitenciari, per a la progressió o regressió en el grau de classificació, s'han de tenir en compte també factors comportamentals i socials, seria especialment útil l'assistència al jutge de vigilància d'un criminòleg expert en el fet criminal i les seves motivacions, i també del medi penitenciari.

En el medi extern a la presó, el criminòleg podria proporcionar assessorament al jutge en relació amb el control i seguiment dels permisos de sortida, del funcionament de les unitats dependents, del compliment de les regles de conducta, de les condicions imposades sobre la llibertat condicional, del compliment de les condicions per a l'indult particular, del control de la forma telemàtica de condemna, dels treballs en benefici de la comunitat o de la pena de localització permanent, entre moltes altres possibles tasques.

Sens dubte, les funcions decisòries i consultives del jutge de vigilància es poden aplicar més adequadament si aquest disposa de l'assistència d'experts que, actuant sota la seva dependència funcional, emprin coneixements científics no limitats a l'àmbit estrictament jurídic, ja que en l'aplicació de les penes i mesures de seguretat concorren clarament altres tipus de factors més enllà dels estrictament jurídics. Això permetria també donar resposta a les creixents demandes socials –sovint generades per les informacions aportades pels mitjans de comunicació– de més control sobre la concessió i vigilància de llibertats condicionals, permisos penitenciaris o concessions de tercer grau.

Àmbit victimològic

En el camp victimològic, les funcions d'un criminòleg se centren principalment en les activitats dutes a terme per les oficines estatals d'atenció a les víctimes. Segons el Consell d'Europa, les funcions d'aquestes oficines es concentrarien en tres eixos principals:

- 1) Assistència als ciutadans, víctimes de qualsevol delictes.
- 2) Accions institucionals amb el poder judicial, forces de seguretat de l'estat, serveis socials, sanitaris i d'altres.
- 3) Recerca victimològica, dirigida a reformes legislatives que afavoreixin els drets de les víctimes, al mateix temps que el dels delinqüents.

Amb la concepció actual de les oficines d'ajuda a la víctima a Espanya, la primera i la segona funció es duen a terme amb prou feines, i la tercera, és inexistent. L'activitat de les oficines d'atenció a la víctima ha de respondre a l'objectiu global d'equiparar en tant que sigui possible les múltiples assistències que reben els delinqüents amb les que també han de necessitar i han de rebre les víctimes.

És justament en l'acompliment d'aquestes funcions on és necessari un enfocament integrador i multidisciplinari com és el criminològic. Els professionals indispensables per a dur a terme aquestes tasques hauran de tenir una formació criminològica, ja que la criminologia és la ciència que s'ocupa, tant dels fenòmens o conductes criminals, com del delinqüent i el seu possible tractament, de la reacció social contra aquest últim, i també dels aspectes relacionats amb la víctima. És fonamental que la tasca de l'oficina es realitzi sota la direcció d'un criminòleg, atès que és aquest qui podrà organitzar totes les dades aportades per la resta de l'equip i donar-hi un sentit integrador i unitari.

Finalment, en l'àmbit victimològic, també recau en el criminòleg la responsabilitat de proposar les iniciatives institucionals que puguin permetre una millor atenció a les víctimes del delictes, i també d'elaborar estratègies de prevenció de la victimització, basades en dades empíriques obtingudes, per exemple, d'instruments com les enquestes de victimització.

Àmbit judicial

En el camp de la criminologia forense, l'actuació professional del criminòleg és particularment important. A aquest li correspon subministrar al jutge coneixements científics sobre els fets delictius jutjats, la personalitat de l'autor, els factors o elements criminògens presents, les explicacions criminològiques

Objectiu global

Aquests objectius formen part dels drets bàsics recollits en la Constitució espanyola, especialment en els articles 24.1 del títol I i 124.1 del títol VI, o les recomanacions que es fan des d'organismes internacionals, com per exemple, la Conferència Internacional de Benestar Social (1981), la Recomanació del Consell d'Europa (1986), i especialment la número (87)21 sobre assistència a les víctimes i prevenció de la victimització.

possibles, o el tipus de resposta aplicable. Al mateix temps, aquestes mateixes funcions s'han de poder exercir a instància de part, la qual cosa implica l'aparició de l'exercici lliure de la professió.

En aquest context, mereix una referència especial la justícia de menors. El criminòleg ha de formar part dels equips tècnics al servei dels jutges de menors i les seves funcions han de culminar en l'elaboració d'informes sobre la situació criminològica del menor, del seu entorn i tots els aspectes que hagin pogut influir en la comissió del delictes. També és important la realització de pronòstics sobre una possible carrera delictiva futura, i de propostes sobre els tractaments per a evitar la reincidència.

Quant a l'aplicació de la Llei penal del menor, el criminòleg ha d'intervenir en alguna de les funcions que aquesta instaura, especialment en aquelles en què és possible aplicar aquesta llei, entre les quals: el control de mesures aplicades, –especialment la llibertat vigilada–, els internaments i les prestacions en benefici de la comunitat, els informes sobre elecció de mesures adequades, prolongació, modificació o substitució de mesures, mesures cautelars, execució de mesures i evolució del menor, trencament de l'execució de mesures o sobre la suspensió de l'execució de la fallada. Així mateix, pot intervenir en l'elaboració d'informes en la vista oral, en el procés de possible sobreseïment de l'expedient, en la resolució de recursos d'apel·lació sobre sentències, i en els programes de tractament del menor internat. En l'àmbit de menors el criminòleg també ha d'actuar, com a expert en victimologia, en la detecció, avaluació i actuació en els casos en què es pugui donar un risc o una situació de desemparament per al menor.

En definitiva, són moltes les opinions d'experts en la matèria que es mostren a favor que la mateixa Llei penal exigeixi al jutge o tribunals la necessitat de fonamentar la sentència en un informe criminològic, realitzat per una persona que hagi obtingut la deguda formació en una ciència multidisciplinària que pugui enfocar la problemàtica del delictes en general, i la seva aplicació clínica concreta, des d'un punt de vista científic i integral. Aquest informe, encara que no sigui vinculant en alguns supòsits, hauria de ser requisit indispensable per a fonamentar la decisió dels jutges sentenciadors. En aquest sentit, l'informe criminològic es diferencia clarament d'altres informes d'experts en l'àmbit judicial, ja que no aporta informació jurídica o mèdica, sinó que ha de recollir informació estrictament criminològica relacionada amb la determinació i descripció dels factors individuals, situacionals i socials que puguin haver estat associats amb el fenomen delictiu concret.

En l'àmbit judicial, també és pertinent l'informe criminalístic, amb la finalitat d'auxiliar els òrgans que administren justícia, a l'efecte de proporcionar-los elements probatoris identificadors i reconstructors que els ajudin a conèixer la veritat dels fets que investiguen.

Àmbit de la seguretat privada

Fins al moment, les activitats que ha dut a terme el sector de seguretat privada es consideren auxiliars de la seguretat pública. Per aquesta raó, i malgrat que la formació dels agents de seguretat privada està regulada, s'apunta la conveniència de dotar d'un suport de coneixements més sòlids al seu personal, de manera que les seves actuacions es dotin de més rigorositat. Aquest rigor i solidesa de coneixements es pot garantir recorrent a una formació universitària criminològica que, tenint en compte el seu caràcter multidisciplinari, pugui donar compte completament d'aquesta necessitat de rigor entorn del fenomen de la criminalitat i el seu tractament, ajustat a dret, també en el camp de la seguretat privada.

A més a més, la presència de criminòlegs en aquest sector contribuiria a millorar la imatge pública que la societat en general té respecte a aquest col·lectiu, com a conseqüència de les activitats professionals que es van desenvolupar en el període en què no es disposava d'una deguda reglamentació quant als requisits per a concedir habilitacions.

En relació amb la incorporació de la figura professional del criminòleg en aquest àmbit, s'han de prendre en consideració, principalment, els aspectes següents:

D'una banda, s'ha d'esmentar que la formació criminològica en relació amb el personal de la seguretat privada té el precedent de la funció, pròpia del personal de seguretat, de detectiu privat. La idoneïtat de coneixements criminològics en relació amb una activitat pròpia de la seguretat privada s'hauria de fer extensiva a la resta del personal de seguretat. D'aquesta manera s'aconseguiria, a més a més, una coherència de continguts científics i acadèmics entre totes les activitats que inclou el sector.

D'altra banda, tant la figura del cap de seguretat com la del director de seguretat haurien de complir el requisit de tenir la titulació de Criminologia amb la finalitat d'adquirir la formació necessària per a exercir les funcions que li són adjudicades en la pràctica de la seva professió. L'actual normativa que regula els requisits de les activitats del personal de seguretat privada no ha concedit la deguda importància a la figura del cap de seguretat, atesa la missió que exerceix, entre les quals, la de solucionar puntualment i, a vegades amb immediatesa, tots els problemes que es presentin al personal que té a càrrec, en cadascun dels diferents serveis. El paper del criminòleg seria essencial en l'assessorament i l'aportació de solucions encertades i ajustades a dret.

L'informe criminalístic

En aquest sentit, el criminòleg criminalista ha d'investigar tècnicament i demostrar científicament l'existència d'un fet en particular, determinar fenòmens i reconstruir el mecanisme del fet, assenyalant els instruments o objectes d'execució, les seves manifestacions i les maniobres que van posar en joc per realitzar-lo, aportar proves o coordinar tècniques o sistemes per a la identificació de la víctima, si n'hi hagués, aportar proves per a la identificació del presumpte o presumptes autors, i aportar les proves indicatòries per a provar el grau de participació del presumpte o presumptes autors i la resta de persones involucrades.

A més a més, segons la normativa actual, es possibilita l'existència d'acadèmies particulars capacitades per a estendre diplomes previs a les habilitacions del personal de seguretat privada. Els titulats en Criminologia s'haurien de considerar especialment competents a l'efecte de ser acreditats com a docents d'aquestes acadèmies. Atenent el temari que hi ha per a la formació de personal de seguretat privada que s'imparteix en les acadèmies, queda justificat que els titulats en Criminologia imparteixin els mòduls denominats *socioprofessionals*, tant si són de vigilants, guardes particulars de camp com detectius.

Àmbit de la marginalitat i la conducta desviada

Una intervenció correcta en l'àrea de la marginalitat ha de comprendre els aspectes i enfocaments multidisciplinaris imprescindibles. El criminòleg ha d'intervenir en aquest àmbit en el moment en què la criminalitat s'implica en la qüestió o quan comencen a mostrar importància els factors que la puguin predir. En aquest sentit, el criminòleg ha de fer acte de presència, aportar els coneixements purament criminològics i intervenir en diferents instàncies, des del punt de vista de la predicció futura i prevenció de la criminalitat, com ara:

- 1) Pronòstic de comportament futur, mitjançant l'aportació d'informes d'altres professionals i els elaborats pel mateix criminòleg, amb l'objectiu de predir en primera instància per a una intervenció posterior davant la situació conflictiva, procurant una prevenció de la criminalitat.
- 2) Estudis en barris marginals o d'acció social preferent, elaborant estratègies de prevenció-intervenció de la criminalitat ja existent, mitjançant plans d'integració social, actuació urbanística i formació integral d'individus, entre d'altres.

Un altre dels camps en els quals l'atenció criminològica és transcendent és el de la drogoaddicció. Encara existeix un buit en la resposta a la problemàtica que planteja la relació entre el consum de drogues i la delinqüència, tema actualment de preocupació social. Aquest és encara un camp obert a la recerca criminològica orientada a esclarir l'abast, la rellevància i la naturalesa de la relació entre tots dos fenòmens.

El camp d'actuació del criminòleg també ocupa l'assessorament, institucions governamentals i no governamentals, en programes i plans d'acció contra la drogoaddicció, i també en el tractament de les dades que relacionen el tràfic de drogues a gran o petita escala, amb altres aspectes de la criminalitat (tràfic d'armes, blanqueig de diners, etc.).

Àmbit de la política criminal

La criminologia es considera, juntament amb la política criminal i el dret penal, un dels pilars de les denominades *ciències de la criminalitat*. La criminologia aporta el substrat empíric i el seu fonament científic, mentre que la política

criminal s'ha de nodrir de l'experiència empírica aportada per la criminologia per a transformar-la en una sèrie d'estratègies concretes assumibles pels poders públics. És a dir, a la política criminal li correspon transformar la informació de la realitat del crim que aporta la criminologia i, des d'una òptica valorativa, adoptar decisions estratègiques adequades per a la lluita contra el delictes. En aquesta tasca és evident que la participació professional del criminòleg, des d'una perspectiva integral i multidisciplinària del delictes, és imprescindible en els diferents gabinets en què s'han d'elaborar les polítiques criminals, adaptant-les a cada moment i tipus de criminalitat que els canvis socials van originant.

Altres àmbits professionals

Finalment, cal esmentar que, a més dels assenyalats, hi ha altres àmbits possibles d'exercici professional del criminòleg, en els quals la intervenció criminològica, des d'una perspectiva d'educació i prevenció, és imprescindible. Aquest és el cas d'àmbits directament relacionats amb la marginalitat com la prostitució o la immigració il·legal, o àmbits que inclouen la criminologia del tràfic, l'urbanisme relacionat amb la criminalitat, el tractament de la delinqüència en els mitjans de comunicació, la prevenció de la violència en l'àmbit escolar, o la delinqüència lligada a les TIC.

Per sintetitzar tot el que hem exposat anteriorment en aquest capítol, presentem el quadre següent². S'hi aprecien, esquemàticament, les àrees en les quals el criminòleg pot desenvolupar la seva activitat professional i les funcions que ha d'exercir en cadascuna.

⁽²⁾Extret del Llibre blanc sobre el títol de grau de Criminologia.

Àrea	Activitat professional
Policial	<ul style="list-style-type: none"> • Les policials, victimològiques i criminalístiques del grup A de l'Administració policial. • Dirigir i formar part dels gabinets de la Policia Científica.
Centres penitenciaris	<ul style="list-style-type: none"> • Les penitenciaris corresponents al grup A de l'Administració penitenciària. • Formar part de la Junta de Tractament i dels equips tècnics de l'establiment penitenciari. • Redactar informes criminològics penitenciaris.
Vigilància penitenciària	<ul style="list-style-type: none"> • Informes i propostes sobre canvis de classificació, permisos de sortida, llibertat condicional, règim obert i beneficis penitenciaris. • Control, seguiment i informes sobre compliment de la pena de localització permanent. • Control i informes sobre compliment flexible de l'article 100 de l'RP i el compliment telemàtic de condemnes. • Tramitació i informes sobre queixes, informacions i recursos dels penats. • Redacció d'informes criminològics. • Coordinadors de l'equip assessor del jutge de vigilància. • Integració en l'equip tècnic de la Central d'Observació.

Àrea	Activitat professional
Victimologia	<ul style="list-style-type: none"> • Director i coordinador de l'OAV. • Primer contacte i atenció primària a la víctima. • Remissió i canalització als especialistes necessaris. • Redacció d'informes victimològics i d'enquestes de victimització. • Treball de camp i enquestes de victimització. • Elaboració d'estratègies de prevenció victimològica.
Seguretat privada	<ul style="list-style-type: none"> • Gerents i comandaments superiors d'empreses de seguretat. • Comandaments executius en activitats de seguretat. • Directors i caps de seguretat. • Formació reglamentada per a personal de seguretat. • Assessorament i planificació d'activitats en l'aspecte criminològic.
Judicial	<ul style="list-style-type: none"> • Tractament de bases de dades sobre delictes i delinqüents. • Realització, control i seguiment de les estadístiques judicials. • Realització d'informes criminològics. • Criminologia forense.
Justícia de menors	<ul style="list-style-type: none"> • Control de mesures, especialment la llibertat vigilada, els internaments i les prestacions en benefici de la comunitat. • Informes sobre elecció, prolongació, modificació, substitució, execució o trencament de mesures. • Informes sobre evolució del menor o sobre les mesures cautelars. • Col·laboració en en l'informe de l'equip tècnic en la vista oral. • Intervenció en el procés de conciliació o reparació. • Participació en els programes de tractament del menor internat. • Detecció, avaluació i actuació en les situacions victimològiques de risc o desemparament del menor.
Marginalitat	<ul style="list-style-type: none"> • Estudis, enquestes i treball de camp. • Elaboració d'estratègies de prevenció.
Política criminal	<ul style="list-style-type: none"> • Elaboració d'estratègies politicocriminals. • Aplicació de tècniques i estratègies de política criminal.

2.4. Conclusió

Tenint en compte que la titulació de graduat de Criminologia no capacita a Espanya per a cap professió regulada, sorprèn la gran popularitat dels estudis si es compara amb les sortides professionals instituïdes a Espanya.

Comparativament, és remarcable la gran quantitat de posicions que ocupen els criminòlegs en la societat europea. Contràriament, quant al criminòleg professional a Espanya, a diferència d'altres països del nostre entorn, ens trobem amb la circumstància que no hi ha una sèrie d'ocupacions perquè no hi ha hagut mai personal preparat i capacitat per a ocupar aquests llocs. Per exemple, és el cas de la figura del *probation officer*, com a persona responsable de garantir el compliment de la suspensió de la pena privativa de llibertat i de la gestió dels programes associats al seu compliment. A Espanya, malgrat que existeix la figura de la suspensió de la pena de presó, no s'articula cap figura professional que faci un seguiment real de la mesura imposada. Com aquest, hi ha altres àmbits en els quals la tasca del criminòleg es podria posar en pràctica però per a la qual no hi ha regulació. El resultat és que determinades àrees queden

desproveïdes dels beneficis de la intervenció professional dels criminòlegs i, al seu torn, aquests veuen reduït el ventall de llocs de treball. Com hem vist en l'apartat anterior, el criminòleg pot fer una gran varietat d'aportacions a la societat, gràcies a la formació multidisciplinària que té que li permet intervenir tant en les esferes de prevenció com de reacció, i també treballar tant per a l'Estat com per a la seguretat privada o al costat de la societat civil.

Com que l'àmbit de la criminologia es tracta d'un camp professional emergent, es confia que la posada en marxa dels títols de grau actuarà com a esperó en el procés de regulació de la professió, la reglamentació de la qual és demanada des de fa temps, tant en l'àmbit acadèmic com per les associacions professionals de l'àmbit. En aquest context, és previsible que en un futur proper la professió de criminològic sigui objecte de regulació específica.

Bona part dels estudiants que curseu actualment el grau en aquesta universitat ja esteu inserits en el món laboral i probablement espereu que la formació adquirida durant aquests anys us sigui d'utilitat en l'exercici de la vostra professió. D'altres, us enfronteu, per primera vegada, al repte de l'exercici d'una professió. En definitiva, qualsevol que sigui la vostra circumstància, els docents que impartim les diverses assignatures d'aquesta titulació esperem haver estat capaços, amb més o menys encert, de transmetre-us, d'una banda, els coneixements que tenim, i de l'altra, l'interès i la passió que sentim per aquesta disciplina.

Finalment, us adjuntem un enllaç en el qual podreu trobar l'article "Reflexiones críticas sobre la futura licenciatura en Criminología" del criminòleg espanyol (encara que professor a la Universitat de Manchester) Juanjo Medina Ariza. L'article aporta una visió crítica, però alhora esperançadora, de l'estat de salut en el qual es troba la disciplina criminològica al nostre país. En aquest sentit, Medina diu:

"[...] porque precisamente uno de los aspectos más excitantes de ser criminólogo en España es que todavía queda todo por hacer, con el reto profesional que ello supone.

Y es quizás esta faceta la que nos atrae a todos los que a pesar de los problemas no podemos dejar de desengancharnos de la misma".

Enllaç: <http://criminet.ugr.es/recpc/recpc04-15.pdf>

Bibliografia

A continuació trobareu una llista d'enllaços de les principals revistes espanyoles i dels principals centres de bases de dades, tant nacionals com nacionals, que us seran d'utilitat per a l'exercici futur de la criminologia.

Revistes

Boletín Criminológico: <http://www.uma.es/criminologia/boletin.html>

Revista Española de Investigación Criminológica: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=7962>

Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología: <http://criminet.ugr.es/recpc/>

European Society of Criminology. Newsletter: <http://www.esc-eurocrim.org/newsletter.shtml>

European Journal of Probation: <http://www.ejprob.ro/>

Webs espanyols de dades

Consell General del Poder Judicial: <http://www.poderjudicial.es/>

Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat: <http://www.inmujer.gob.es/elInstituto/conocenos/home.htm>

Ministeri de Justícia: <http://www.mjusticia.es>

Secretaria General d'Institucions Penitenciàries: <http://www.institucionpenitenciaria.es/>

Centre de Recerques Sociològiques: <http://www.cis.es/cis/opencms/ES/index.html>

Institut Nacional d'Estadística: <http://www.ine.es>

Generalitat de Catalunya: <http://www.gencat.cat>

Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada: <http://www.gencat.cat/justicia/cejfe>

Institut d'Estadística de Catalunya: <http://www.idescat.net>

Centre de Recerca en Criminologia (Universitat de Castella - la Manxa): <http://www.uclm.es/criminologia/>

Webs internacionals de dades

European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics: <http://www.europeansourcebook.org>

The Court of Justice of the European Communities: <http://curia.europa.eu/>

UK National Statistics: <http://www.statistics.gov.uk/hub/index.html>

Home Office: https://www.gov.uk/government/publications?publication_filter_option=statistics

